

DOI: 10.32347/2076-815x.2026.91.312-321

УДК 727

Троїцький І.О.,
troitskyi_io@knuba.edu.ua, ORCID: 0009-0005-0932-9755,
к. арх., доцент **Кащенко Т.О.,**
kashchenko.to@knuba.edu.ua, ORCID: 0000-0002-8535-8399,
Київський національний університет будівництва і архітектури

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ТИПОЛОГІЇ ЗАКЛАДІВ СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ

Присвячено комплексному дослідженню проблем розвитку типології закладів спеціалізованої мистецької освіти в Україні в умовах освітніх реформ, трансформації соціокультурного простору та майбутнього післявоєнного відновлення. Проаналізовано відповідність традиційних архітектурно-планувальних рішень сучасним педагогічним моделям, орієнтованим на міждисциплінарність, проєктне навчання, командну творчість, цифровізацію та інклюзію. Виявлено типологічну інерційність, фрагментарність оновлення та відсутність комплексної методології проєктування таких закладів. Розглядаються перспективні напрямки розвитку типології закладів спеціалізованої мистецької освіти в Україні.

Ключові слова: спеціалізована мистецька освіта; архітектура; освітній заклад; архітектурна типологія; школа мистецтв; позашкільна освіта; освітній простір; міське середовище.

Постановка проблеми. Система спеціалізованої мистецької освіти відіграє важливу роль у формуванні культурного потенціалу суспільства, розвитку творчих здібностей дітей та молоді, а також у збереженні та примноженні національних мистецьких традицій. Водночас архітектурно-просторове середовище, в якому відбувається освітній процес, значною мірою визначає його якість, доступність та ефективність. Більшість закладів спеціалізованої мистецької освіти, що функціонують сьогодні в Україні, сформувалися у другій половині ХХ століття та розміщуються у будівлях, які не відповідають сучасним педагогічним, технологічним та соціальним вимогам. Типові проєктні рішення, жорстка функціональна структура, обмежені можливості трансформації простору, відсутність інклюзивного середовища, мала енергоефективність зумовлюють необхідність переосмислення типології таких закладів. У контексті процесів реформування системи освіти та розвитку креативних індустрій та у майбутньому процесі відновлення України після воєнних дій постає завдання формування нових архітектурних моделей

мистецьких освітніх установ, які відповідали б сучасним освітнім концепціям, принципам сталого розвитку та запитам місцевих громад [1].

Однією з ключових проблем розвитку типології закладів спеціалізованої мистецької освіти є невідповідність між усталеними типологічними схемами та сучасними педагогічними підходами, що орієнтовані на міждисциплінарність, проєктне навчання, командну творчість і використання цифрових технологій. Суттєвою проблемою є також відсутність оновленої типологічної класифікації, яка б враховувала появу нових форматів мистецької освіти — творчих хабів, креативних кластерів, освітньо-культурних центрів, студійних просторів. Містобудівні обмеження також впливають на формування типологічних моделей. Розміщення мистецьких шкіл у щільній житловій забудові, відсутність резервних територій для розвитку, складна транспортна доступність і ускладнюють реалізацію сучасних архітектурно-планувальних рішень.

Таким чином, сучасний стан типології закладів спеціалізованої мистецької освіти характеризується типологічною інерційністю, фрагментарністю оновлення та відсутністю комплексної методології проєктування. Це зумовлює необхідність переосмислення традиційних типів, формування гнучких типологічних моделей і розробки нових принципів архітектурно-планувальної організації закладів спеціалізованої мистецької освіти відповідно до сучасних освітніх та соціокультурних викликів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ступінь наукової розробленості проблеми свідчить про наявність окремих досліджень, присвячених архітектурному проєктуванню навчальних закладів різних типологічних груп, в тому числі і закладів неформальної освіти. Водночас питання архітектурної організації закладів мистецької освіти з власною спеціалізацією залишаються недостатньо впорядкованим та потребує дослідження. Наукові дослідження українських вчених зосереджуються на аналізі та структуруванні архітектурних особливостей здебільшого закладів дошкільної та загальної середньої освіти, вищої освіти, більше ніж на архітектурі спеціалізованих закладів мистецької освіти. У своїх наукових працях питання архітектури навчальних закладів розглядали Куцевич В.В., Слепцов О.С., Єжов С.В., Ковальський Л.М., Ковальська Г.Л., Дворкіна О.Б., Гомон О.О., Бачинська Л.Г, Лінда С.М. [2] Архітектуру центрів дитячої творчості у своїх статтях розглядала Шушлякова О.С. Великий вклад у розвиток досліджень сфокусованих на темі архітектури закладів неформальної освіти дітей і дорослих внесла доктор архітектури Кравченко І. Л. [3].

Достатність передумов формування закладів спеціалізованої мистецької освіти підтверджують нормативні документи, що є основою для їх проєктування: Закони України, постанови міністерств та методичні

рекомендації пов'язані з закладами спеціалізованої мистецької освіти, які постійно оновлюються та безпосередньо впливають на формування архітектури закладів такого типу [1,4,5].

Водночас при значній кількості досліджень архітектури будівель закладів освіти комплексні дослідження, спрямовані на формування сучасної типології закладів спеціалізованої мистецької освіти залишаються фрагментарними, що зумовлює необхідність подальшого розгляду даної теми.

Метою публікації є виявлення сучасних проблем розвитку типології закладів спеціалізованої мистецької освіти та обґрунтування напрямів її подальшого вдосконалення.

Основна частина. Типологія освітніх будівель формується на основі освітньої програми, вікової категорії учнів, характеру навчального процесу, специфіки творчої діяльності та особливостей взаємодії з міським середовищем. Заклади спеціалізованої мистецької освіти утворюють окрему типологічну групу у структурі освітніх установ, поєднуючи функції навчання, творчого розвитку та культурного виховання. До цієї групи належать дошкільні, позашкільні заклади мистецької освіти, дитячі школи мистецтв, музичні та художні школи, хореографічні студії, багатопрофільні центри дитячої творчості, мистецькі ліцеї, училища, профільні та вищі навчальні заклади мистецького спрямування. Типологічна структура таких закладів історично формувалася в межах нормативної системи другої половини ХХ століття та ґрунтувалася на принципах жорсткої функціональної диференціації, коридорно-кабінетної системи планування, стандартизованих навчальних приміщень і характеризується обмеженими можливостями просторової трансформації. В умовах сучасних освітніх трансформацій дана модель поступово втрачає актуальність. [6, 7].

Класифікація таких закладів дозволяє виявити закономірності їх архітектурно-планувальної організації, просторової структури та функціонального наповнення, а також визначити напрями їх подальшого розвитку. Аналіз сучасного стану мережі закладів спеціалізованої мистецької освіти дозволяє виокремити комплекс системних проблем, що проявляються на різних рівнях архітектурно-просторової організації. Переважна більшість будівель сформована на основі типових проєктів індустріального періоду, орієнтованих на жорстку функціональну ієрархію, стандартизовані навчальні приміщення. Така просторова структура не відповідає сучасним освітнім моделям, що ґрунтуються на принципах міждисциплінарності, проєктного навчання, колективної творчої діяльності та комунікативності.

Сучасна система закладів спеціалізованої мистецької освіти представлена широким спектром установ різного профілю та рівня підготовки, що

утворюють багаторівневу структуру, від дошкільних студій і позашкільних гуртків до профільних коледжів, академій та університетів. Зі зростанням рівня освітньої підготовки змінюються масштаби будівель, склад приміщень і характер просторової організації, зростає роль спеціалізованих майстерень, лабораторій, репетиційних і сценічних просторів, виставкових та публічних зон (рис. 1).

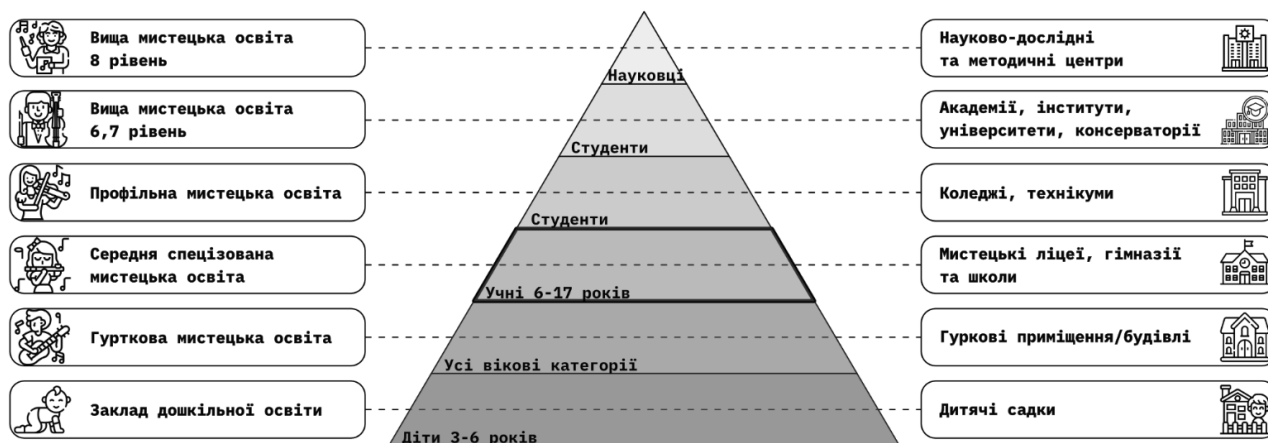

Рис. 1. Класифікація закладів спеціалізованої мистецької освіти за рівнем освітньої підготовки

До закладів дошкільної мистецької освіти належать установи, орієнтовані на дітей віком 3–6 років, основною функцією яких є формування первинних творчих навичок та розвиток емоційно-сенсорного сприйняття. Їх архітектурне середовище характеризується наявністю адаптованих просторів для малювання, музичних і театральних занять, безпечного предметного середовища та зон активного руху.

Позашкільна мистецька освіта охоплює різні вікові категорії та реалізується у формі шкіл мистецтв, гуртків, студій і творчих секцій. Такі заклади, як правило, інтегруються у структуру багатофункціональних культурних центрів, будинків дитячої творчості, або мають власні будівлі, а їх просторове рішення визначається профілем діяльності. Мистецька школа – це заклад освіти, що діє у сфері культури, функціонуючи в системі позашкільної освіти та належить до базової мережі закладів культури. Мистецька школа може мати різні напрями, зокрема музичний, художній, хореографічний, хоровий, або бути комплексною школою мистецтв. Освітній процес у таких закладах організовується відповідно до програм початкової мистецької освіти на елементарному, базовому (середньому) та/або поглибленому рівнях [5, 8].

Середня спеціалізована мистецька освіта забезпечує базову та передпрофесійну підготовку учнів віком 6–17 років із поєднанням загальноосвітньої та мистецької складових. Навчання відбувається у мистецьких ліцеях, архітектурно-планувальна структура яких передбачає

наявність спеціалізованих навчальних класів, майстерень, концертних і виставкових залів, хореографічних студій та загальноосвітніх приміщень [7].

Профільна мистецька освіта реалізується на рівні коледжів, училищ і технікумів та орієнтована на підготовку фахівців для практичної та творчої діяльності. Для таких закладів характерна наявність великих навчальних аудиторій, лабораторій, спеціалізованих майстерень, сценічних майданчиків, бібліотек і кафедральних приміщень.

Вища мистецька освіта 1-2 рівня здійснюється в академіях, інститутах, університетах і консерваторіях та передбачає підготовку висококваліфікованих фахівців на рівнях бакалаврату та магістратури. Архітектурна структура таких закладів включає навчальні корпуси, майстерні, мультимедійні лабораторії, театральні та концертні зали, дослідницькі центри, бібліотеки, а нерідко і кампусні комплекси з житловою та соціальною інфраструктурою. Вища мистецька освіта на рівні підготовки наукових кадрів 3 рівня реалізується в науково-дослідних і методичних центрах при закладах вищої освіти та характеризується наявністю лабораторій, архівів, експериментальних майстерень, наукових і видавничих студій.

За напрямками підготовки заклади спеціалізованої мистецької освіти поділяються на художні, музичні, хореографічні, театральні та комплексні. Кожна спеціалізація потребує формування специфічного архітектурного простору, від художніх майстерень до музичних класів, оркестрових і репетиційних залів, сценічних майданчиків та мультимедійних студій. Художня спеціалізація передбачає наявність живописних і скульптурних майстерень, графічних студій, експозиційних просторів та лабораторій цифрового мистецтва. Музична спеціалізація вимагає формування акустично адаптованих класів, оркестрових залів, репетиційних приміщень і концертних сцен. Хореографічні заклади потребують просторих залів із професійними покриттями, дзеркальними стінами, роздягалень і сценічних просторів. Театральні, кінематографічні та циркові установи формують складні просторові комплекси з навчальними сценами, акторськими студіями, кінозалами, костюмерними та декораційними майстернями. Комплексні заклади поєднують декілька напрямів підготовки, формуючи поліфункціональні мистецько-освітні комплекси, що відповідають сучасним міждисциплінарним моделям навчання (рис. 2, 3).

Формування сучасної типології закладів спеціалізованої мистецької освіти неможливе без чіткої систематизації їх різновидів за функціональними, освітніми та містобудівними ознаками. Просторове положення визначає містобудівну роль об'єкта, характер взаємодії з громадським простором та

потенціал формування культурних осередків локального й загальноміського значення.

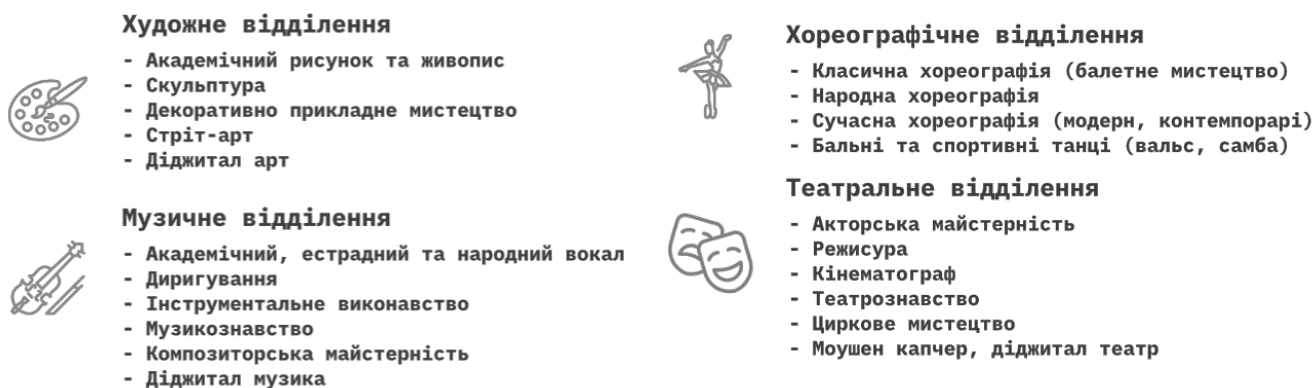

Рис. 2. Класифікація закладів спеціалізованої мистецької освіти за спеціалізацією.

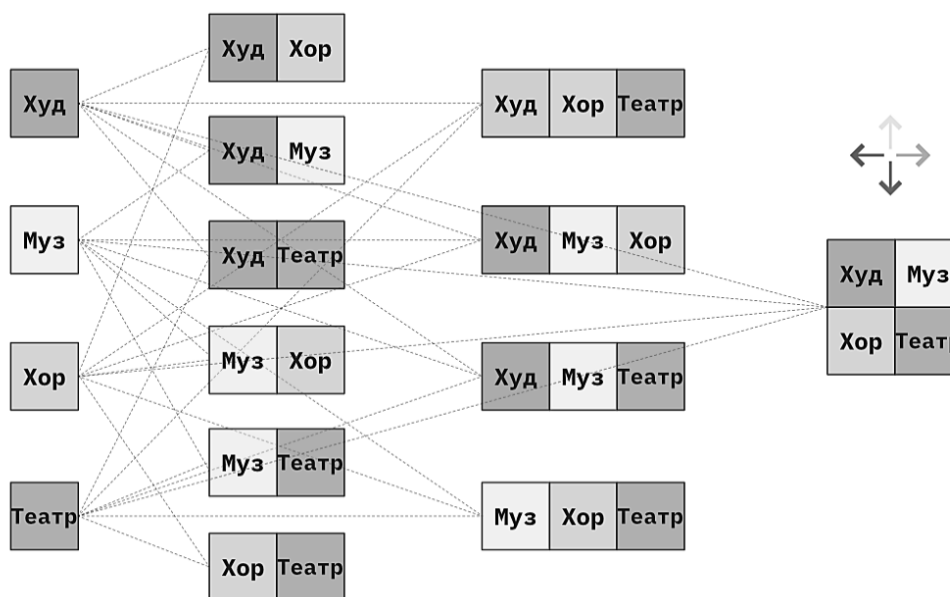

Рис. 3. Схема комбінацій спеціалізацій мистецьких закладів спеціалізованої мистецької освіти.

За формою власності заклади поділяються на державні, комунальні та приватні, а за кількістю здобувачів освіти — на малі, середні та великі, що безпосередньо впливає на масштаби будівель, функціональну структуру та інтенсивність використання простору (рис.4).

Сучасні мистецькі заклади виконують не лише освітню, а й культурну функцію, стаючи центрами творчого життя міста. Вони забезпечують простори для співпраці митців, викладачів і здобувачів освіти, сприяючи міждисциплінарному обміну. Інтеграція закладів мистецької освіти у міське середовище дозволяє використовувати їх як платформи для міжнародної взаємодії та культурних ініціатив. Школи мистецтв мають потенціал стати

культурними центрами районів, сприяти розвитку творчого потенціалу дітей і дорослих, підтримувати ветеранів та інші соціальні групи [9].

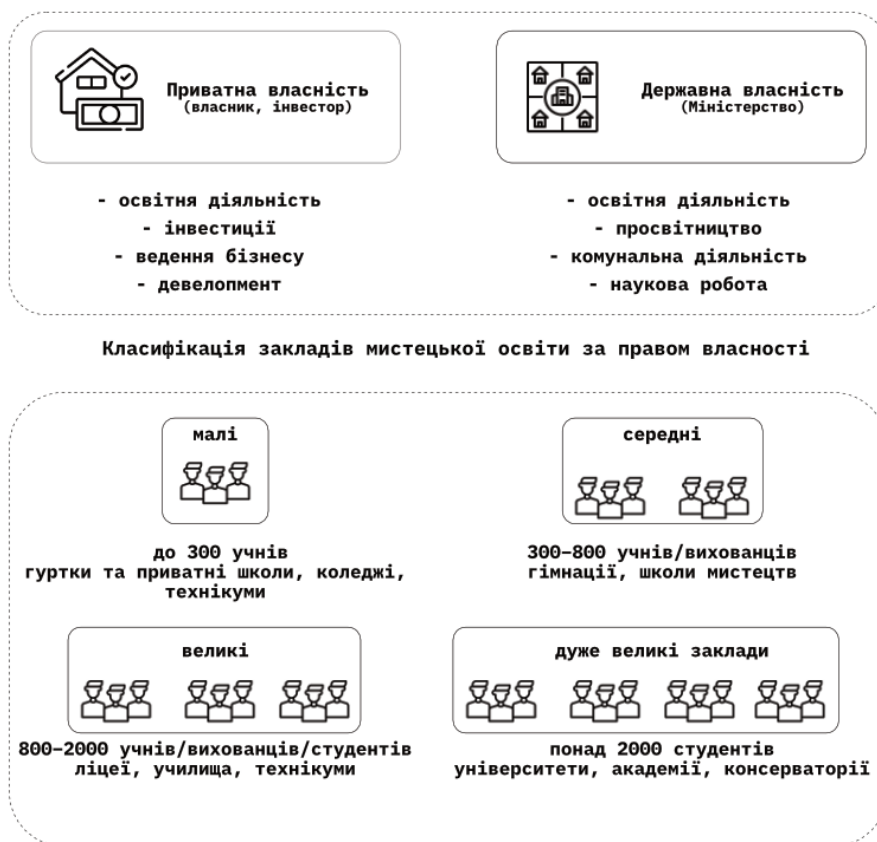

Рис. 4. Класифікація закладів спеціалізованої мистецької освіти за правом власності та кількістю здобувачів освіти.

Сучасні освітні процеси передбачають використання цифрових технологій, мультимедійних платформ, інтерактивних форматів навчання та гнучких навчальних просторів. Однак значна частина існуючих будівель не пристосована до впровадження новітніх технологій через обмежені інженерні можливості, низький рівень трансформованості приміщень та застарілу матеріально-технічну базу.

Сучасні закладів мистецької освіти мають відповідати принципам універсального дизайну та інклюзивного середовища. Багато існуючих будівель не пристосовані для осіб з інвалідністю, відсутні безбар'єрні входи, ліфти та адаптовані навчальні приміщення. Для усунення цих проблем сучасне проектування передбачає інтеграцію інклюзивних рішень на всіх рівнях, від планування будівель до організації навчальних і громадських просторів, що забезпечують комфорт і доступність для всіх категорій користувачів [10].

Вирішення сучасних проблем розвитку закладів мистецької освіти може передбачати комплексне оновлення мережі через нове будівництво та реконструкцію існуючих установ. Усі нові та модернізовані об'єкти мають бути

спроєктовані з урахуванням принципів екології, сталого розвитку та енергоефективності, включно з використанням відновлюваних джерел енергії.

Висновки. Проектування закладів спеціалізованої мистецької освіти сьогодні вимагає переосмислення глобального та локального підходів до їх типології. З одного боку, кожен заклад розглядається як окрема архітектурно-функціональна одиниця зі специфічними вимогами до простору і спеціалізації. З іншого, їх необхідно інтегрувати у єдину систему освітніх установ та широку мережу мистецької освіти. У сучасних умовах заклад мистецької освіти має розглядатися не лише як навчальна установа, а як відкритий культурно-освітній простір, інтегрований у міське середовище. Необхідно переходити від жорстко регламентованих типових схем до гнучких просторових моделей, здатних адаптуватися до змін освітніх програм та соціокультурних запитів.

Список джерел

1. Кабінет Міністрів України. Наказ №1004/18 щодо реформування сфери мистецької освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1004-18>
2. Лінда С.М., Моркляник О.І. Типологія громадських будівель і споруд: підручник. – Львів: Львівська політехніка, 2015. – 348 с.
3. Кравченко, І. (2022). Принцип композиційної та образної відповідності в архітектурі закладів неформальної освіти. Містобудування та територіальне планування, (79), 179–189. <https://doi.org/10.32347/2076-815x.2022.79.179-189>
4. Закон України «Про освіту» №2145-VIII.
5. Міністерство культури та інформаційної політики України. Нормативно-правові акти у сфері мистецької освіти. URL: <https://mcsc.gov.ua/mystetska-osvita/normatyvno-pravovi-akty>
6. ДБН В.2.2-3:2018. Будинки і споруди. Заклади освіти. – Чинний від 25.04.2018. – К.: Мінрегіон України, 2018. – 66 с.
7. Положення про мистецький ліцей: Постанова Кабінету Міністрів України, наказ, від 23 грудня 2020 р. № 1313
8. Вишневська Д.Ю., Гершуні О.М. Архітектурно-планувальна організація шкіл мистецтв // Архітектурний вісник КНУБА. – 2019. – Вип. 17-18. – С. 677-681.
9. Державний науково-методичний центр змісту культурно-мистецької освіти. (n.d.). Мистецька освіта. URL: <https://www.dnmczkmo.org.ua/mystetska-osvita/>
10. Кащенко Т.О., Березова Л.А. Гнучкі архітектурно-планувальні рішення навчальних секцій шкіл // Архітектурний вісник КНУБА. – 2018. – Вип. 14-15. – С. 605-615.

PhD student **Illia Troitskyi**,
Associate professor **Tetyana Kashchenko**,
Kyiv National University of Construction and Architecture

CONTEMPORARY ISSUES IN THE DEVELOPMENT OF THE TYPOLOGY OF SPECIALIZED ARTS EDUCATION INSTITUTIONS

The article presents a comprehensive investigation of the current state and key challenges in the development of the architectural typology of specialized art education institutions in Ukraine within the context of educational reform, socio-cultural transformation, and post-war recovery. It identifies a pronounced typological inertia rooted in design paradigms of the industrial period, characterized by rigid functional zoning, standardized spatial schemes, and limited adaptability, which no longer correspond to contemporary pedagogical models. These models emphasize interdisciplinarity, project-based learning, collaborative creativity, digital integration, and inclusive educational environments.

The study systematizes institutions of specialized art education according to levels of training, fields of artistic specialization, forms of ownership, and urban-planning characteristics. This classification enables the identification of spatial and functional patterns underlying their architectural organization and highlights discrepancies between existing building stock and current educational, technological, and social requirements. Particular attention is given to the urban role of art education facilities as cultural catalysts capable of fostering community engagement and interdisciplinary interaction.

The research substantiates the necessity of transitioning from rigid, typified architectural schemes toward flexible, adaptive, and multifunctional art-educational complexes integrated into the urban fabric. Such facilities are conceptualized as open cultural and educational platforms that support lifelong learning, social inclusion, and cultural exchange. Emphasis is placed on the incorporation of principles of sustainable development, universal design, energy efficiency, and spatial transformability as fundamental components of contemporary architectural solutions. The findings contribute to the formation of a methodological basis for updating the typology of specialized art education institutions and may inform future architectural design practice, urban planning strategies, and regulatory frameworks. The proposed approach aims to support the creation of resilient, inclusive, and culturally responsive educational environments aligned with global trends in art education and architecture.

Keywords: specialized arts education; architecture; educational institution; architectural typology; arts school; extracurricular education; learning environment; urban context.

REFERENCES

1. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2018). Order №1004/18 on the reform of the field of arts education. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1004-18> {in Ukrainian}
2. Linda, S.M., & Morklyanyk, O.I. (2015). Typology of public buildings and structures: Textbook. Lviv: Lviv Polytechnic. {in Ukrainian}
3. Kravchenko, I. (2022). Principle of compositional and figurative correspondence in the architecture of non-formal education institutions. *Urban Planning and Territorial Development*, (79), 179–189. <https://doi.org/10.32347/2076-815x.2022.79.179-189> {in Ukrainian}
4. Verkhovna Rada of Ukraine. (2017). Law of Ukraine "On Education" №2145-VIII. {in Ukrainian}
5. Ministry of Culture and Information Policy of Ukraine. (n.d.). Regulatory acts in the field of arts education. Retrieved from <https://mcsc.gov.ua/mystetska-osvita/normatyvno-pravovi-akty> {in Ukrainian}
6. DBN V.2.2-3:2018. (2018). Buildings and structures. Educational institutions. Kyiv: Ministry of Regional Development of Ukraine. {in Ukrainian}
7. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2020). Regulations on the Art Lyceum: Resolution №1313 of December 23, 2020. {in Ukrainian}
8. Vyshnevskaya, D.Y., & Gershuni, O.M. (2019). Architectural and planning organization of art schools. *Architectural Bulletin of KNUBA*, (17-18), 677–681. {in Ukrainian}
9. State Scientific-Methodical Center of Cultural and Arts Education. (n.d.). Arts education. Retrieved from <https://www.dnmczkmo.org.ua/mystetska-osvita/> {in Ukrainian}
10. Kashchenko, T.O., & Berezova, L.A. (2018). Flexible architectural and planning solutions for educational sections of schools. *Architectural Bulletin of KNUCA*, (14-15), 605–615. {in Ukrainian}